

Idemo na more

ovaj tekst je isječak iz romana Orfej Đorđa Bjelajca

...Kada sam išao u Tehničku školu, na početku četvrtog razreda vodili su nas na Đerdap; stručna ekskurzija, posjeta hidroelektranama, tri dana. Nisam otišao s drugovima. Naime, tada, krajem septembra sedamdeset druge, nisam bio ni upisan u četvrti razred. Uprava škole nije mi to dozvolila, jer sam imao slabu ocjenu iz vladanja u trećem. ...

... Međutim, u životu, na neki način uvijek se nadoknadi ono što se propusti, pa sam sljedećeg ljeta nenadano otišao na „stručnu ekskurziju“, možda ljepšu i zanimljiviju od one školske.

Imam i ja čega da se sjećam.

* * *

U to toplo julsko veče zastali smo pred Narodnim pozorištem Vladimir Josipović i ja. Vladimir, koga smo svi zvali Vlada, rodom je iz Srbije. Njegovi žive u Beogradu. Došao je ovdje da završi školu. Tamo u Beogradu upao je u loše društvo, pa izgubio dvije-tri godine. Roditelji nisu imali izbora i poslali su ga kod njegove sestre, Ljiljane Josipović, mlade još neafirmisane glumice Narodnog pozorišta u Banjaluci. Bilo kako bilo, Vlada se dobro uklopio. Bez obzira što je nekoliko godina stariji, stalno je s nama, a pošto je niži rastom i ne primjećuje se razlika u godinama. Najstariji je učenik u cijeloj školi, a mi u razredu ponekad ga zovemo Metuzalem. Nama momčićima, sedamnaest-osamnaest godina, a on preko dvadeset; prošao je davno te naše lude godine, međutim, ponekad se ponaša „balavo“, poput nas. Pošto smo u komšiluku, često dolazi kod mene, ponekad i prespava. Stalno smo zajedno, osim kada izlazi s „devojkom“, a „uvek“ nađe neku drugu.

Što se tiče djevojaka, bio je neponovljiv. Sklapao je poznanstva odmah i već pri prvom kontaktu sav se predavao osvajanju; dijelio komplimente, bio uslužan, ljubazan, duhovit, šarmantan i svemu je dodavao dozu filozofije i apstrakcije. Za razliku od nas koji smo bili još neformirani, nezreli, dječaćki stidljivi, on je te „bolesti“ davno prebolovao i zato smo bili ljubomorni na njega. Za njega je svaka djevojka bila izazov, nešto novo, nova inspiracija. Jednom riječju, bio je pravi „bacač plamena“. Međutim,

imao je jednu manu koja ga je nerijetko koštala „noge“, kako je govorio kada bi ga „devojka šutnula“, odnosno, prekinula s njim. Naime, nije pamtio imena. Zaboravio bi ime, maltene istog trenutka kada bi ga čuo. Često me pitao prije „sudara“, zakazanog sastanka s djevojkom: „Đoka, bre, keve ti, reci mi kako se ona zove!“

Naravno, govorio je ekavski, pa smo ga zbog toga i zbog „bre“ zadirkivali, a on se nije nikada ljutio na nas.

Još jedna šetnja gradom, pa ćemo na počinak. Razgovaramo o svemu i svačemu i taman smo krenuli, kad nam odnekud pritrčava mali Kamo.

„Đe si, Dota!“

„Kud se ti vucaš, što ne ideš spavat?“

Ramiz Mujkić ima jedanaest-dvanaest godina i stanuje preko Vrbasa, tamo prema studentskom domu, u blizini našeg školskog druga Farida Ovčine, koga smo svi zvali Liga. Preko Lige smo ga i upoznali. Stalno je u društvu starijih i s njima naveče izlazi u grad, pa čak i na igranke. Njegovi su Romi. Ima dva starija brata, Hasana i Muharema.

„Idem s Milijem! Evo ga!“

Pokazuje na nešto starijeg, Miralema Ovčinu, Liginog mlađeg brata, koji nam upravo prilazi. Miralem se zamomčio, izrastao i ovog proljeća i ljeta često ga vidamo u gradu.

„Gdje je Liga? Što ne izlazi? Je l' neće iz svog ciganluka?“, zanima me, jer mu nisam vidio odavno brata.

Otkad se završila škola, nije se pojavljivao u gradu. Pošto je crne puti i izrazito crne kose, uvijek ga zadirkujemo, Liga – Ciga.

„Eh, Liga... Eno ga, po cijeli dan i noć karta. Stalno je na Vrbasu.“

„Hajde, bre, deco, idite kući!“, pokazuje rukom Vlada da krenu, a i sam pođe ka Gospodskoj. Blizu je deset, još malo pa će ulice opustjeti. Taman posljednja šetnja gradom i za večeras je dosta.

Miliju, a posebno malom Kami, imponuje to što šetaju kroz grad s nama starijima. Krećemo se prema Gospodskoj i sve više ubrzavamo, grabimo dugim koracima.

Kamo poskakuje za nama, moramo pokatkad usporiti kako bi nas sustigao. U jednom momentu znatiželjan upita kuda smo se uputili, misleći da ćemo Vlada i ja s njima preko Vrbasa na igranku u studentski.

„Idemo na more!“

Ne znam otkud mi to pade na pamet. Htio sam samo da se našalim. On se iznenadi, i onako naivno, dječjački, vuče Milija za ruku.

„Je l' stvarno?“

Traži potvrdu od njega, a Mili se smješka i očekuje pomoć od nas. Umiješa se i Vlada.

„Vidiš, bre, kako žurimo. Mnogo ima do mora. Ti idi kući. Čim dođemo do džamije, skreni, pa na Gradski most. Nemoj nikome da pričaš, zbog Milija!“, ozbiljno će Vlada, a namiguje Miliju.

Kamo ispitivački pogleda u Milija, ali više ništa ne upita. Tako stigismo do hotela „Palas“. Meni se ne ide dalje.

„Vlada, nek oni produže, mi ćemo kući!“

Na to će mali Kamo.

„Vi me zezate! Rekli ste na more. 'Oću i ja s vama!“

„Ma, Đoka, bre, sere! Samo je hteo da te se reši. Ako hoćeš, možeš i ti!“, Vlada ne odustaje, jer mu se još ne ide kući.

I mene ovo poče da zabavlja, pa nastavljamo dalje ka Ferhadiji, a Kamo živnuo. Kad dođosmo do džamije, zastadosmo kod česme na raskrsnici.

Mili i Kamo neodlučno gledaju u nas, a osjeća se u vazduhu kako lebdi pitanje: „Hoćemo li stvarno na more?“

To potraja trenutak, a onda Vlada kaza: „Idemo!“

Usput priča kako moramo prvo „pešice“ izaći iz grada, a potom ćemo stopirati. Objašnjava nam da ne „vredi“ da u gradu zaustavljamo bilo koga, jer ljudi „verovatno“ voze tu „negde“ i skreću, pa se zato stopira van grada. Nema šta, on je iskusan u tome. Prošle godine proputovao je pola Evrope auto-stopom, a često se uputi kod svojih u Beograd, tako.

Pošli smo praznih ruku i odjeveni u čemu smo se zatekli; majica, farmerke i patike.

Na raskrsnici kod Zelenog mosta prešli smo na desnu stranu ulice. Ulična rasvjeta i svjetla posljednjih zgrada obasjavaju nam put. Međutim, kad prođosmo kafanu „Tri fenjera“, već je bilo mračnije. Vlada još uvijek ne stopira, ali čim uoči automobil koji

nije banjalučkih registracija, diže palac. Ujednačili smo hod, uhvatili ritam i bližimo se Šeheru. Saobraćaj je sve rjeđi, a mi koračamo ivicom druma. Kamo se raspričao, uz Vladu je, i svaki čas ga nešto zapitkuje.

Kad prođosmo Šeherski most, Vlada poče da nas hrabri i uvjerava da će nas sigurno neko povesti. Zastaje i diže palac kad god bi koje vozilo svojim farovima iza naših leđa nagovijestilo da pristize.

Niko nije usporavao, a kamoli stao. Samo bi nas na trenutak zahvatio kovitlac hladnog vazduha od vozila koja su prolazila tik pored nas. Tada nas je prožimala jeza, a hladnoća se probijala sve do kostiju, pogotovo kada bi prolazio kamion s prikolicom. Odmah nakon toga, toplota ljetne noći blago bi nas okupala i obuhvatio bi nas izrazito prijatan osjećaj. Činilo se da nam poslije onog kratkotrajnog smrzavanja krv još jače struji svim venama, pa smo dobijali neku novu snagu i volju te išli naprijed. Toplota julskog dana nije popuštala, mada se osjećala blizina rijeke i svježina koja je dopirala otuda.

Uporno smo hodali, desnom stranom, uz sam drum i pokatkad se osvrтали. Nema ulične rasvjete, ali pošto je vedro, mjesec nam obasjava put. Na nekim mjestima, kada okolne planine sakriju mjesec, vlada potpuni mrak. Farovi vozila koja nam dolaze u susret zaslijepe nas, a kada prođu, tama je još gušća. Tada mahinalno usporimo ili na trenutak zastanemo, kako bi se oči privikle i kako bismo mogli da razaberemo kuda idemo. Sve više smo tako u mrklom mraku, sve više nas okružuju obronci planina.

Oskudni sjaj zvijezda, na parčetu neba iznad nas, jedini nam je saputnik. Kad god bi nas s leđa obasjavao snop svjetlosti, u nama se budila nada; ovog puta imaćemo sreću, neko će nam stati, neko će nas povesti, ali uzalud. Prošla je ponoć, a mi jednako hodamo. Novoselija je davno ostala iza nas, međutim, ništa; niko nam ne staje, a mi uporno gazimo dalje. Vrlo rijetko naiđe neko vozilo, a izgleda nam kao da više vozila ide ka gradu nego iz grada, u našem smjeru.

Postajem pomalo skeptičan, niko nas neće povesti. Nas je četvoro. Vlada nas uvjerava da to nije problem. U prvo vozilo koje stane, ući ćemo Kamo i ja, a on će s Milijem nastaviti. Kaže, naći ćemo se na stanici u Splitu, a ko prije stigne treba da čeka ostale. Ne poznajem Split, ali da je kako doći do tamo, lako bih našao stanicu.

Onda, iznenada, na jednoj okuci naletjesmo na kamion s prikolicom. Stoji, malo skrenuo s puta. Šofer nešto pregleda oko točkova. Vlada mu prilazi, pozdravlja, moli da nas poveze. On, začuđen, odmjerava nas, pita gdje smo se to uputili.

Imali smo sreće, vozi do „Elektrobosne“, a sam je. Neki dobroćudan čovjek, raspoložen. Vlada i Mili smjestili su se na sjedalo do njega, a Kamo i ja u dio kabine iza sjedala. Toplota kabine, ravnomjeran rad motora i razgovor koji je dopirao do nas dvojice učinio je da smo ubrzo zadrijemali, a potom utonuli u san.

Probudilo me drmusanje. Jedva sam dolazio sebi, i pri tom čuo Milijev glas: „Ustajte, izlazimo!“

Polako mi se bistrilo u glavi, i kad shvatih da moram van, da je kraj spavanja i da sam bog zna gdje sam, uhvati me mrzovolja; kako uvijek kad je najslade mora neko ili nešto to pokvariti. Kamo je već izlazio iz kamiona, kada sam ja ustajao.

Vlada zahvaljuje, rastaje se sa šoferom kao da se sto godina poznaju. Kad zalupi vratima, mahnuo svi još jednom vozaču koji pokrenu kamion i ode svojim putem, a nas ostavi u mraku.

Sami smo. Napolju noć. Pratimo pogledom kamion koji nas je tu dovezao i s kojim nestaju posljednji tragovi svjetlosti i civilizacije. Kada skrenu, nastade potpuna tama. Lijevo, preko puta, rastinje, a iznad, uzdižu se mračne konture planine. Desno, na dva do tri metra od nas, ponor. Vrbas huči, živ, osjećamo kako tamo dolje teče, ali se samo ponegdje zabjelasa inače tamna površina vode. Daleko iza nas vide se udaljena svjetla grada. Jajce.

Znamo put, nema drugog. Samo uz rijeku. Svježina i hladnoća koja dopire od nje tjera nas da brzo koračamo ne bismo li se zagrijali. Međutim u lice nam stalno duva hladan povjetarac. Na ovo nismo računali. Nakon one prijatne vožnje u kamionu i sna, sada kao da smo u Sibiru, a u majicama smo kratkih rukava.

Ne znamo tačno gdje smo, ali znamo da smo na dobrom putu i nadamo se da ćemo opet imati sreće. Međutim, niko ne nailazi. Sve smo pogrešno uradili; loše smo odjeveni, nismo ponijeli ništa za jelo i piće i još smo u pogrešno vrijeme pošli. Malo je onih koji iz Banjaluke kreću na odmor oko ponoći, obično idu pred zoru. Prođe tek pokoje vozilo, najčešće luksuzno, stranih registracija. Nemamo ni sat, međutim, po našoj računici, blizu je dva. U to doba rijetko kad idu vozila ka moru, više je onih koja nam dolaze u susret.

Što više hodamo, sve više smo bezvoljni, hladno nam je, a nikada kraja mraku, planinama. Pred nama samo tamni obrisi planina. Nema više one žustrine ni volje, a Vrbas i planine ponekad djeluju sablasno. Čini se, biće mnogo lakše kada svane.

Povratka nema. To niko ne pominje. Mali Kamo ćuti, ne žali se, a njemu je najteže. Mili je u godinama kada sve može, glavom kroz zid ako zatreba. Ja sam sve zakuvao i zbog toga ćutim. Vlada je navikao na ovakve situacije, njemu je ovo uobičajeno. Tako grabimo naprijed, sve manje razgovaramo, a sve više nas stiže umor. Nigdje kuće, nigdje svjetla. Nalazimo se u nekom kanjonu kojem, čini nam se, nema kraja. Već smo za sobom ostavili nekoliko obronaka planine i svaki put očekujemo da će se iza sljedećeg pojaviti naselje. Nemamo predstavu koliki put smo prešli i koje je doba.

Napokon svjetla u daljini. To nam daje novu snagu. Međutim, nikad stići. Kako idemo prema njima, ponekad nam se učini da su sve dalje, da izmiču pred nama, kao da se poigravaju. Ipak, nakon jednog zavoja, ugledasmo s lijeve strane na blagoj padini nekoliko razbacanih svjetala. Ovaj prizor izgledao je toliko životan i pitom u odnosu na mrak i kanjon kojim smo prošli, da smo se osjećali maltene kao kod svoje kuće.

Kako prilazimo, sve jasnije vidimo, pred nama je manje naselje. Prelazimo drum i hodamo lijevom stranom. Koliko znači tih pet-šest metara, toplije je s te druge strane.

Mjesto – Vinac.

Prolazimo prve kućice koje su podalje od puta. Zastajemo pokraj male uzvišice. Na njoj dominira nešto duža niska građevina koja liči na zadrugu, bijelo ofarbana ističe se poput kakve vile u noći.

Na sredini, iznad ulaznih vrata, svijetli sijalica, obasjava ulaz i zaravnjeni dio ispred. Prišli smo, nikoga nema. Uz vrata je toplije. Kamo se odmah ispruži na prag, leže, a mi posjedasmo, umorni. Hvala bogu, konačno smo u kakvom-takvom zaklonu, nismo na vjetrometini i podalje smo od Vrbasa. Ovdje možemo da odmorimo i dočekamo jutro.

Kamo je ubrzo zaspao, a mi kunjamo. Jedino Vlada nema mira. Kad god ugleda svjetla kakvog vozila, silazi, ne bi li ga zaustavio.

U neko doba, u daljini ugledasmo autobus koji polako pristize. Vlada stade na drum, diže ruke i daje znake da se zaustavi. Autobus poče da usporava i stade. Vlada nešto razgovara sa šoferom, ujedno nas zove i maše nam rukama. Našao je prevoz.

U trenutku, Mili i ja odlučismo da ne budimo Kamu. Podigli smo ga i ponijeli. Kamo nije težak, sitan je i mršuljav, a spava kao zaklan. Unijeli smo ga na zadnja vrata i spustili na sećiju, kako smo zvali sjedišta u dnu autobusa. Nije ni trepnuo.

Autobus krenu, a kondukter nam priđe da naplati karte. Imam kod sebe nešto novaca, otprilike toliko da mogu platiti svima put do mora i nazad. I Vlada se maša za džep.

„Đoka, bre, imaš kintu?“

„Koliko ti imaš?“

Vadi iz džepa i broji, vidim ima manje od mene i zato mu govorim:

„Platiću ja!“

Dajem kondukteru novac, a on meni karte, do Splita. Presabiram u sebi koliko mi je ostalo.

„Mili, imaš ti love?“

„Nemam!“

Bogami, imamo malo novaca. Moraćemo jesti samo hljeb, mlijeko i paštetu ako mislimo ostati nekoliko dana. Opet smo u toplom. Ljepše nam je nego u kamionu. Autobus nije pun, a čuje se tiha muzika. Drijemamo. Sada je izvjesno da ćemo uskoro biti na moru. Malo nas muči žeđ, više nego glad, ali to nije ništa.

Međutim, Vlada, koji nikada nema mira, već je sjeo do nekih djevojaka, riba, kako on kaže, i započeo razgovor s njima.

Nije zaboravio na Milija i mene kad su mu dale nekakvog soka.

Probudili smo se pred Splitom, svi osim malog Kame. On je i dalje spavao čvrstim dječaćkim snom. Kada smo stigli, jedva smo ga probudili. U prvi mah nije vjerovao da je na moru. Gledao je razrogačenih očiju oko sebe, a najviše je gledao prema moru. Nije spominjao ni glad ni žeđ. Prvi put je na moru. Ja sam bio nekoliko puta, ali svaki put kad bih ga ugledao, bio sam uzbuđen poput malog Kame, svaki put kao da je prvi. Prije nekoliko godina, kao osnovac, bio sam u blizini Splita u odmaralištu u Podstranama, pa nagovaram Vladu da tamo odemo, najbliže je.

„Idi, bre, Đoka. Ma, kakve Podstrane. Otići ćemo, bre, u Makarsku. U kamp 'Goran Savinja'. Tamo, bre, idu svi moji ortaci. Možemo kod njih da spavamo u šatoru.“

Sve je to u redu, ali kako stići do Makarske? Već zavladała vrućina a nije mi do stopiranja, prisjelo mi je sinoć. Boli me grlo, umoran sam i neispavan. Ipak se na kraju dogovorismo, idemo autobusom do Makarske. Uzećemo karte do Omiša, ali ćemo ostati u autobusu i produžiti.

U Makarskoj smo kupili salame, hljeba i mlijeka, te krenuli prema kampu, na plažu. Sunce je uveliko pržilo kad smo došli na obalu. Gladni, odmah smo sjeli da jedemo. Nije nam se išlo dalje prema dijelu plaže gdje je bilo mnogo svijeta. Kako je bio sladak taj doručak. Mi na stijenama, a nekoliko metara od nas more, plavo i bistro. Zaboravili smo na umor, nespavanje, a čim smo utolili glad, osjetili smo novu, za morem.

Vlada reče da će prošvrljati, a Mili, Kamo i ja spustismo se samo nekoliko metara niže na mol na kojem je osamljen ležao neki ogroman čovjek i sunčao se. Prekrio glavu raskriljenim novinama i drijema. Možda je zaspao, i to baš na kraju mola, gdje je najbolje mjesto za skakanje.

Ne obaziremo se na njega. Mili i Kamo se žurno skidaju i bacaju odjeću na hrpu. Mili ima kupaće, a Kamo onaj crni šorc za fizičko što pušta boju kad se pokvasi.

Gledam ih, odrasli pored Vrbase, već odavno im preplanula koža, crni. Kamo inače ima crnu put. Nisu oklijevali ni trenutka, odmah su skočili u more. Zapljusnu me voda. Poprskaše i čovjeka koji je ležao, ali on se i ne pomjeri.

Lijeno skidam majicu, bijel sam kao sir. Nemam kupaćih gaća pa ne svlačim farmerke. Ostavljam naočare na majicu, a ispod majice novac i pridružujem im se. U ovakvoj vodi može da se ostane po cijeli dan, nije ovo naš Vrbas. Skačemo, plivamo, uživamo. Mili i Kamo su neumorni. U jednom trenutku, skočiše zajedno u vodu, a mene i onog čovjeka bukvalno okupaše.

Tek tada, čovjek se pomjeri, podiže glavu i osloni se na laktove, a novine mu padoše s lica.

„Zdravo, Dota! Otkud ti ovdje?“

U prvom momentu bio sam iznenađen, zatečen, ali pošto nemam naočara ne prepoznajem ga, ma koliko se upinjao, sve žmirkam. Ne vidim mu dobro crte lica, a na njemu crne sunčane naočare. Glas ne raspoznajem, a dok mu prilazim ote mi se samo jedno zbunjeno: „Zdravo!“

Tek kad skide naočare i pruži mi ruku, prepoznah ga.

„Gdje si, Bizone?“

Kad se ovako nenadano sretne neko poznat i to van naše Banjaluke, onda je to uvijek poseban osjećaj. Marijana Miljatovića znam odmalena, još iz osnovne škole. Nisam ga dugo vidio. Kao dječak, bio je debeo i krupan, pa su mu drugovi u školi dali nadimak Bizon. Bilo mu je krivo što ga drugovi tako zovu, jer u tim osjetljivim godinama niko ne voli da ga ismijavaju ili pogrdno nazivaju. Iako rastom najviši i najjači među njima, nikada se nije tukao, izbjegavao je svaku svađu. Mnogo mlađi i sitniji dječaci znali su to, pa su ga nerijetko maltretirali, a on se uvijek povlačio i uzmicao. Uzimam svoje naočare, vidim, ispred mene je ljudeskara koja svojom pojavom izaziva strahopoštovanje. Nestali su svi tragovi onog njegovog dječakčkog dobroćudnog izraza na licu.

„Mi sad došli! A ti?“

„Ovdje sam svake godine. Budem po mjesec dana, a već mi dosadilo. Sutra se vraćam! Ko su ti ova djeca?“

„Ma, ne pitaj! Sreli smo se sinoć u gradu i bez veze, iz zeze, krenuli na more. A znaš Vladu, njemu ne treba mnogo. Povelili smo i njih.“

„Kog Vladu?“

„Vladu, Srbina, iz komšiluka.“

„Ne znam ga!“

U tom trenutku prisjetih se da nas je Vlada napustio i da ga od onda nema. Mili i Kamo su izašli iz vode i slušaju naš razgovor.

„Eno, Vlade!“, pokazuje Mili prstom prema grupi ljudi koji sjede na manjoj stijeni, nekih stotinak metara od nas.

Svi pogledasmo u tom smjeru. Vidim samo neke ljude, naravno, na tolikoj udaljenosti ne raspoznajem među njima Vladu.

„Gdje je?“, brišem stakla i namještam naočare, ali, opet, ne vidim.

„Tamo! S onim. Kad je odlazio, vidio sam da je sjeo među njih. Eno ga, okrenut je leđima!“, nastavlja Mili.

„Baš sam ćorav! Moj Marko, tebe nisam prepoznao na dva koraka. Jesi li sam?“, pitam Marijana, kog nikada nismo zvali pravim imenom, nego Marko ili Bizon.

„Da. Gdje ste se smjestili?“

„Ne znam. Vlada će nam naći nešto u kampu.“

Onda smo se nas dvojica raspričali o staroj raji, osnovnoj školi i o svemu što nam je palo na pamet. Nismo se vidjeli nekoliko godina i imali smo šta da kažemo jedan drugom. Mili i Kamo nastaviše da se kupaju, a Marko, prije nego što nas napusti, ostavi mi novine.

„Čuj, idem na ručak. Poslije sam se dogovorio s nekim društvom. Možda se vidimo sutra, ako ne odem rano.“

Gledam za njim. Bože, koliki je, a mlađi je od mene godinu dana. Uzeh novine da malo prelistam. To je neki lokalni časopis, pa ga začas pregledah, a onda se zapitah šta li to Vlada radi tamo. Pošto mi se farmerke sporo suše, moram duže da se sunčam i zato odlučih da prekratim vrijeme i odem do njega. Prilazim omanjem društvu koje se zanjelo kartama. Stara Vladina bolest. Otkad ga znam, kocka mu je u krvi, naročito poker. Uvijek nam je nosio novac na pokeru. Vlada sjedi, drži majicu prebačenu preko lijevog ramena, go do pojasa. Drugo rame i dio leđa uhvatilo sunce, pocrvenio kao rak. Pred njim dvije-tri novčanice i nešto siće. Toga sam se plašio, izgleda da gubi. Sjedoh do njega, a on kao da odahnu kad me ugleda.

„Đoka, daj mi kintu!“

„Jesi li ti normalan? Sad si naš'o kartat!“

„Pa šta?“

Vidim da mu nije svejedno. Izgubio je novac, a to što je ostalo nije dovoljno ni za dvatri dijeljenja. I sad je izgubio. Baca karte i ne prati sljedeće dijeljenje.

„Đoka, bre, molim te, daj mi kintu!“

Iznerviran sam. Kod sebe nemam dovoljno za put nazad, Mili i Kamo nemaju ništa, a on gotovo sve prokockao. Ovi što igraju s njim znatno su stariji i izgledaju mi kao iskusni igrači. Nije to kao kad igra s nama, djecom, pa može kako hoće. Ovi nisu nimalo naivni i ne može da ih blefira kao nas. Šta ćemo ako sve prokocka?

„Ej, bolan, sve ćeš 'riknuti'? Gdje ćemo spavati? Šta ćemo jesti? Ne dam ti!“ , glasno se brecnuh na njega.

Saigrači i kibiceri na trenutak obratiše pažnju na nas, tek toliko da ustanove koliko će naš razgovor uticati na igru. Naravno, nije ih briga za nas, već im je stalo samo do onoga čime su zaokupljeni: kocke, zabave i novca.

Vladi malo neprijatno, ponaša se kao veliki kockar, a prilike nisu za to. Međutim, meni je još gore.

„Đoka, bre, nemoj da brineš!“ , smiruje me. „Imam tu, bre, ortaka koliko hoćeš. Pozajmiću lovu! Daj mi!“

Ustajem i odlazim nazad, dok on viče za mnom. Odlučio sam da mu dam pare, ali one su tamo na molu, a on to ne zna. Dok se vraćam, još sam ljući, ali neka. Ostavio sam nešto sitnih, a ostalo dao Vladi.

Nek prokocka, bijesan sam.

„Evo ti! Samo da znaš, ti vodi računa o Miliju i Kami!“

Baš njega briga, on je kao i svi kockari, čim se domognu para, ništa im više nije važno. Novac im ništa ne znači, samo je bitno da imaju za kocku. Prava droga.

Vratio sam se na mol. Nisam imao živaca da gledam kako gubi, a nisam htio da mu „teram maler“, kako on ima običaj da kaže. Nije mi više do kupanja, zabrinuo sam se, čak pokajao što sam mu dao pare. Ležim, čitam časopis koji mi je ostavio Marko.

Čitam sve po redu, samo da se smirim. Mili i Kamo, bezbrižni, kupaju se. Ništa im nisam rekao. Sunce je davno prešlo zenit. Povremeno uputim pogled prema kockarima. Dobro je dok Vlada ne dolazi, pomišljam, i nadam se.

Nakon sat-dva opet sam kod njega. Vidim, ima prilično novca pred njim. Krenulo mu.

„Vlada, prekidaj, gladni smo!“

Uzalud mu govorim. Sav se predao i zanio igrom. Vidim, zadovoljan je, a ja se tek sad uplašio, jer ako nastavi, može začas sve da izgubi. Takav je poker. Zato ga nagovaram da prekine. Vrijeme je da jedemo i potražimo konak. Došli su Mili i Kamo i sjeli do mene. Ne znaju da sam dao Vladi novac i da je pred njim tek onoliko koliko smo i imali. Misle da Vlada dobija, pa su veseli.

Tada se desilo nešto što je oraspoložilo sve prisutne.

Naime, niko nije imao sat, a Vlada se svaki čas osvrtao, ne bi li od rijetkih prolaznika koji su išli puteljkom pored nas saznao koje je doba. U jednom trenutku, prilazi neki stariji bračni par. Očigledno stranci, vidi se po odjeći. On ogroman, sijede kose, u jednoj ruci nosi torbu i suncobran, a u drugoj ležaljku i neku kesu. Ona znatno niža, mršuljava, u rukama nosi smotane peškire, dušek, tranzistor i žensku torbicu. Vlada dobro zna engleski. Kad nam priđeše na nekih desetak koraka, pošto vidje da čovjek ima sat, Vlada prilično glasno i resko viknu, istovremeno pokazujući na svoju podlakticu.

„Excuse me! What time is it?“¹

Čovjek, zbunjen i iznenađen, mahinalno zastade. Onako pretovaren, na trenutak pogleda prema nama i kad shvati da je pitanje njemu upućeno, ne ispuštajući stvari iz ruku, napravi gotovo akrobatski pokret i nekako mu pođe za rukom da pogleda na sat. Iz takve pozicije, prodornim, odsječnim glasom zagrmi prema nama.

„Siebzehn uhr und fünfundvierzig minuten!“²

Ove riječi su bile toliko glasno izgovorene da su svima koji su bili na tom dijelu plaže privukle pažnju. Vlada je bio zatečen, jer nije ništa razumio. Pošto je znao njemački tek toliko da zahvali, brzo se snašao, pa je poput stranca maloprije, pokušavajući da ga imitira, glasno i iz sveg grla viknuo.

„Danke schön! Nichts verstehen!“³

---

¹ Izvinite! Koliko je sati?

² 17.45 časova

³ Zahvaljujem! Ništa ne razumijem!

Stranac koji je već bio pošao dalje, ponovo zastade, zbunjen, pokuša nešto da kaže, ali više se ništa nije čulo od smijeha koji je odjekivao plažom. Smijali su se svi, cijela plaža, i Vladi i njemu. Nakon prve zbunjenosti, i stranac i njegova supruga počese na sav glas da se smiju. Njihov smijeh širio se plažom poput zaraze i izazvao kod svih novi talas smijeha. To je bio najveseliji događaj „moje ekskurzije“.

Sva sreća, uskoro se završilo kartanje. Nakon sedam sati neprestanog sjedenja, iscrpljeni suncem, kockari su posustali; umorni, gladni, žedni. Dobro je, Vlada nije izgubio, ali nije ni dobio.

Vlada nas povede prema kampu. U montažnom kiosku kupio sam paštete, zdenka sira i hljeba. Sjedimo na betonu pokraj kioska i jedemo. Prolaze pored nas; mladi, stari, djeca. Niko ni na koga ne obraća pažnju. Svi su zaokupljeni sobom i svojim društvom. Međutim, za razliku od nas, svi izgledaju bezbrižno, opušteno, raspoloženo. Svi imaju svoj kutak i smještaj. Otkad smo napustili onaj mali dio plaže s kojim smo se srodili, osjećam se kao da mi je neko posjekao korijenje. Nesiguran sam. Brinem se da ne nabasamo na miliciju, pa da bude problema, jer jedino Vlada ima ličnu kartu. Nije bitno gdje ćemo zanočiti, toplo je, možemo bilo gdje; pod vedrim nebom, pa čak i na plaži, uz more, u nekom od privezanih čamaca ili onih koje sam vidio da stoje na obali. Kako je prijatan morski vazduh, kako je prijatna toplota zalazećeg sunca i kako su lijepe boje predvečerja. Neki momci, tu u blizini, na sportskom terenu, igraju košarku. Utolili smo glad pa ih posmatramo, besposleni.

„Sedite vi tu. Ja ću pogledati po kampu“, govori nam Vlada. „Vidi, bre, koliko ima sveta. Tu je, bre, pola Beograda. Naći ću ortake. Sačekajte me.“

Ode. Vidim nestaje u ogromnom kampu koji je krcat šatorima i ljudima. Mili, Kamo i ja posjedali smo uz ogradu i gledamo utakmicu. Sakupilo se dosta momaka, nekoliko ekipa. Igraju na ispadanje. Mnogo je navijača, uglavnom mladića. Glasni su, uživaju, navijaju i zabavljaju se. Po govoru se vidi da su iz Srbije.

Začas prođe sat. Teren je u šumarku, pa je mračnije nego inače. Sunce je na samom zalasku i momci uskoro prekinuše igru i razidoše se.

Od Vlade ni traga ni glasa.

Zabrinuo sam se. Ne možemo da ga tražimo, mogli bismo negdje da se mimoidemo. Njega nema, a smrklo se. U kamp i ne pomišljamo da ulazimo, može neko pomisliti da smo pošli u kakvu krađu.

Dogovorili smo se da ga još malo čekamo, pa ako ne dođe, da prošetamo i sami nađemo neko zgodno mjesto za noćenje. Tako smo krenuli uskom ulicom duž kampa. Ubrzo izbismo na magistralu. Već se uveliko smrklo. Idemo namjerno van grada uz magistralu, računajući da ćemo na periferiji naći kakav zaklon, gdje nema nikoga. Već

smo prilično odmakli, a tama je sve gušća. Umorili smo se. U sebi psujem Vladu. Kajem se što smo otišli od obale, međutim, šta je, tu je. Pitanje je da li bismo sada našli Vladu, sve i da se vratimo. Vjerovatno ni on više ne traži nas. Vlada uvijek negdje zaglavi i prilično je komotan.

Zavladao je mrkli mrak. Samo mjesec i zvijezde iznad nas obasjavaju put. Za razliku od sinoć, kad smo bili u planinama, ovdje je slika sasvim drugačija, pitomija. Umjesto prijetećeg šuma vode koji nas je pratio duž kanjona Vrbasa i djelovao zlokobno i zastrašujuće, ovdje se čuju cvrčci. Umjesto sablasnih obronaka planina koje su nas okruživale, ovdje, pred nama, puca pitomina, a dokle tama dopušta vidi se more, svjetla, život. Umjesto noćne hladnoće bosanskih planina i svježine Vrbasa, ovdje je toplo i prijatno, nema vjetra. Samo katkad, i na trenutak, blagi, topli povjetarac nježno nas pomiluje, za razliku od onog hladnog, reskog i neprestanog strujanja vazduha u kanjonu Vrbasa i vjetra koji nam je na mahove šibao lice i probijao se do kostiju.

Preko puta, naziremo manju šumicu. Predosmo magistralu i baš tu, nedaleko, na nekoliko metara od nas zapazismo razbacane stvari.

Dvije-tri daske, kofer, neka cerada i još štošta.

Kamo je pao s nogu. Ni ja nisam bolji. Odlučismo da ne idemo dalje. Ovdje nikog nema. Zaklonjeno je, a imamo gdje da legnemo. Mili i ja poredali smo daske i razastrli ceradu na njih. Kamo otvorio i razvalio kofer. Legao u njega. Sklupčao se, samo mu noge štrče van. Mi uzeli drugu polovinu kofera za pod glavu i polijekali. Noć je. Tek poneko vozilo koje se kreće magistralom, desetak metara niže, remeti tišinu.

Tako smo zaspali.

Još nije bilo potpuno svanulo kad smo se probudili. Promrzli. Ukočili smo se, utruli od neudobnog spavanja. Boli nas svaka koščica.

Vraćamo se nazad, bogami, prešli smo prilično sinoć. Usput nagađamo šta je s Vladom. Sunce se polako pomalja na nebu, pa nas škrto grije dok koračamo prema Makarskoj. Nemamo izbora, moramo ići kod onog kioska gdje nas je Vlada ostavio. Valjda ćemo se tu naći. Sinoć sam potrošio posljednji dinar za večeru, džepovi su mi prazni.

Kad stigismo, vidim, kiosk je još zatvoren. Počinje da radi tek od osam. Šta mi vrijedi kad nemam ni dinara? Ne znam kako mi promače da od Vlade sinoć tražim pare. Opet smo zasjeli na ista mjesta i čekamo. Poneki ranoranilac prođe prema gradu ili se uputi na obalu u jutarnju šetnju pored mora. Vrijeme sporo prolazi, a kako se sunce diže, postaje življe. Vlade još nema. Zabrinuo sam se. Šta ako mu se nešto desilo? Pričamo, uzvrpoljili se, obeshrabreni i vidim kod svih prevladava želja da se što prije vratimo kući, na sigurno, na svoje.

Tek oko pola devet spazih Vladu. Žurno grabi k nama. Laknu mi. On sav razbarušen, blijed; gore izgleda od nas.

„Gde ste, bre?“

„Ma, šta, gde ste!? Gdje si ti?“; psujem mu majku, „lepu Leposavu“, pominjem oca Ratomira i tražim od njega pare, ljutit.

„Lepo sam vam rekao da budete tu. Sinoć kad sam došao, vas nigde. Još 'ribama' kažem da me čekate i da žirim po vas. Imale su jedan prazan šator; neke otišle, a druge tek danas stižu.“

„Ma, daj. Čekali smo te dva sata. Baš tebe briga za nas.“

Dajem Miliju i Kami da nam kupe nešto za jelo. Ne može se ovako, dosta je ove neizvjesnosti i nesigurnosti. Išlo bi nekako da smo Vlada i ja sami, a ovako nije lako, nas četvoro – četiri generacije.

„Vlada, danas se vraćamo kući. Ti kako hoćeš.“

Mili i Kamo se složiše sa mnom.

Iskupaćemo se, pa onda na autobus. Znam da ima direktna linija za Banjaluku, a taman imam pare za tri karte. Vlada pokušava da me odgovori, ali sam uporan. Na kraju se dogovorismo.

On teatralno odvoji i daje mi dio svoga novca za četvrtu kartu. Nakon toga ode da traži društvo za kocku. Ako izgubi, vraćamo se, a ako dobije, ostajemo nas dvojica, a Milija i Kamu šaljem autobusom kući.

Nas trojica opet smo na molu. Ista slika kao i juče. Skačemo i kupamo se do mile volje. Mnogo sam mirniji, opušteniji, novac je tu i nije me briga kako će proći Vlada.

Ali, kockar ostaje kockar. Vidim, Vlada je opet u istoj pozi, na istom mjestu i sa istim društvom. Može se reći da nije ni vidio more.

Taj dan protekao je u znaku mora i sunca. Vlada nije imao sreće. Kad smo stigli, ostalo mu je tek za još jedno dijeljenje. Pokušao je opet da me nagovori da mu dam novac, tražio je onaj svoj dio, ali nisam odustajao, čvrsto sam odlučio da mu ne dam. Začudo, nije previše navaljivao, valjda je i njemu bilo dosta.

Kad je izgubio i posljednji dinar, pozdravio je društvo, ustao, protegao se, malo razgibao ruke i noge, i onda nam predložio da se svi zajedno još jednom okupamo.

Nama kupanja preko glave, sunce nas izmoždilo, iscrpilo. Gladni smo i jedva čekamo da se potrpamo u autobus. Međutim, morali smo ga sačekati, jer kako reče, nije mu se još desilo da je bio na moru, a da se nije okupao.

Tako se završio naš izlet, moja nenadana „ekskurzija“.

* * *

Ne znam zašto, ali sada, nakon tolikih godina, prosto osjećam neki bol u prsima pri pomisli da nisam sa svojim školskim drugovima otišao na ekskurziju. Ova djeca podsjetila su me na to, pomalo im zavidim. Međutim, kad prođe mladost, a začas prođe, ostaju sjećanja. Ona mi pomažu da se osjećam bolje, punije; jer, proveo sam mladost u ono vrijeme i u ono doba kada je moglo bezbrižno da se ide svuda.

Istovremeno, žao mi je ove mladosti, njihove. Oni nemaju šanse nešto tako da dožive. Oko njih su granice, svakojake, nametnute.

Sutradan sam ponovo držao časove u drugom deset, ali drugoj grupi, grupi B. Bili su brojniji i raspoloženi za priču. Naravno, zabušavali su. Čuli su od svojih drugova da juče ništa novo nismo radili, da smo samo vježbali, pa su se sada raspričali o ekskurziji.